

UDK 811.133.1'367.63

Izvorni naučni rad

Sonja ŠPADIJER (Podgorica)

Institut za strane jezike, Podgorica

sonjaspa@yahoo.fr

KATEGORIJA KAUZATIVNOSTI I HIPOTETIČKE KLAUZE UVEDENE VEZNIKOM *SI* U FRANCUSKOME JEZIKU

Predmet interesovanja ovoga rada je kategorija kauzativnosti (*la catégorie de la causalité*) u francuskome jeziku u okviru hipotetičke klauze uvedene veznikom *si*. Istraživanje je namijenjeno nastavnicima i studentima francuskoga jezika. Pokušaćemo da predstavimo rezultate nekih savremenih istraživanja na pomenutu temu. Kako naglašava Patrik Šarodo,¹ u proučavanju jezika postoje različiti pristupi, a jedan od njih je semantički pristup gramatici kod kojeg je dominantan logičko-lingvistički sistem. U osnovi toga sistema nalazi se pojam logičke operacije koja podrazumijeva povezivanje dva iskaza da postojanje jednoga zavisi od postojanja drugoga, i obrnuto. Važno je napomenuti da veza koja se uspostavlja između dva iskaza nije formalna, već konceptualna i rezultat je misaonih operacija, pa otuda i naziv logička. U radu ćemo se osvrnuti na probleme prevođenja kondicionalno-kauzalnih struktura s francuskog na crnogorski i srpski jezik.

Ključne riječi: hipotetičke klauze u francuskom jeziku, kategorija kauzativnosti, kondicionalno-kauzalne strukture.

1. Uvod

Pragmatičnim značajem kondicionalnih konstrukcija u misaonim procesima, sporazumijevanju i komunikaciji bavili su se mnogi lingvisti.

Hipotetička klauza uvedena veznikom *si* vrsta je složene sintaksičke forme koja na pragmatičkom nivou omogućava govorniku da izrazi svoje pretpostavke, da zamišlja određene situacije i da na osnovu pretpostavki izvodi

¹ Charaudeau, Patrick. *Grammaire du sens et de l'expression*, p. 495.

zaključke o njihovoj ostvarivosti, modalitetima ostvarivosti, odnosno neostvarivosti, kao i o uzročno-posljedičnim vezama koje se uspostavljaju unutar takve strukture. Taj tip hipotetičke klauze omogućava govorniku da izrazi svoje pretpostavke i njihove posljedice i da zauzme stav u odnosu na neki period – u sadašnjosti, prošlosti ili budućnosti.

Riječ je, u najvećem broju slučajeva, o složenoj rečenici koja se sastoji od zavisne klauze (*subordonnée*) u kojoj se izriče pretpostavka ili uslov (*protaza*) i glavne (*principale*) kojom se iskazuje rezultat pretpostavke (*apodoza*):

Si le monde était clair, l'art ne serait pas. (A. Camus)

Moguće je govoriti o hipotetičkoj klauzi i u okviru sistema koordiniranih klauza, jukstaponiranih rečenica, ili o hipotetičkoj konstrukciji koju čini samo jedna riječ kao što pokazuje sljedeći primjer:

Venir, moi? J'en serais bien fâché. (Larousse, 2002)

(*Zar ja da dođem? To bi me veoma razljutilo*).

Ako bismo pokušali da transformišemo tu rečenicu, ona bi mogla da glasi:

Si je venais, j'en serais bien fâché.

(*Ako bih došao, to bi me veoma razljutilo*).

Ovaj rad bavi se hipotetičkim strukturama tipa *si* iz perspektive kategorije kauzativnosti (*la catégorie de la causalité*).

Svojom logičko-semantičkom strukturom, hipotetičke strukture sa stoje se od dva iskaza između kojih je očigledna uzročno-posljedična povezanost i međusoban logički odnos. Prvi iskaz po svojoj semantici sadrži uslov, odnosno uzrok koji utiče na ostvarenje drugoga iskaza, pa time predstavlja uzročnika na osnovu kojega se putem dedukcija dolazi do drugoga iskaza koji na razne načine proističe iz prvoga, poput rezultata, efekta odnosno mentalne posljedice.

Du même coup, A1 représente l'origine, la cause de A2, et l'on peut dire que, dans la déduction, A1 et A2 sont dans un rapport de causalité orientée de la cause vers la conséquence (Charaudeau, 795).²

Istorijski posmatrano, na morfološkom planu došlo je do zamjene subjunktiva (imperfekta, odnosno pluskvamperfekta) glagolskim načinima: indikativom i kondicionalom, čime glagol u glavnoj rečenici smješta radnju u prostor pokriven indikativom i utvrđuje vrijeme njene realizacije. Osim toga, uspostavlja se i vremenska progresija između hipoteze i njene posljedice, budući da vrijeme odvijanja radnje kojom se iskazuje uslov ili pretpostavka najčešće prethodi njenoj posljedici.

² Na taj način, A1 predstavlja ishodište, uzrok u odnosu na A2 i mogli bismo zaključiti da se A1 i A2 nalaze u kauzativnom odnosu koji je usmjeren od uzroka ka posljedici.

Studije koje se bave uslovnim rečenicama u crnogorskome jeziku takođe ukazuju na bliskost kategorija uzroka i uslova: „Danas ne idemo u šumu jer pada kiša [...] Danas nećemo ići u šumu ako bude padala kiša [...]“ (Čirgić, Pranjković, Silić, 316).

Razlika je među njima u prvome redu u tome što uzrok pretpostavlja ostvarivanje radnje u zavisnoj klauzi, a kod uslovnih rečenica ostvarivanje radnje u zavisnoj klauzi je neizvjesno, stavljeno je u pitanje, pa je onda neizvjesno (upitno) i ostvarivanje radnje u osnovnoj klauzi. (Čirgić, Pranjković, Silić, 316)

Hipotetičke klauze u srpskome jeziku smatraju se podsistemom subordiniranih klauza s uzročno-posledičnim značenjem (kauzalne, konsektivne i finalne klauze).

Ono što je karakteristično za kondicionalne klauze, a čime se razlikuju od kauzalnih jeste pretpostavljeni uzrok, dok kod kauzalnih klauza imamo postojeći uzrok. Kako navodi Vasić (2000), za razliku od tih posljednjih koje se mogu bez ograničenja supstituirati koordiniranim strukturama, pogodbene klauze s konsektivnom apodozom moguće je zamijeniti koordiniranim strukturama pogodbeno-posljedičnog značenja uz ograničenja koja se odnose na redosljed klauza (uslov→posljedica), i na formu predikata (koordinirana klauza mora biti u imperativu i može supstituirati jedino kondicionalnu klauzu koja identifikuje nerealizovanu radnju u odnosu na trenutak govora koja se izražava futurom II ili perfektivnim prezentom). Vasić predstavlja strukturu tih klauza sljedećom šemom:

ako p, onda q;

ako S1 (subjekat) je P1 (predikat), onda S1/2 je P2;

kad/ako S1 bi bilo P1, onda S1/2 bi bilo P2;

da je P1, onda S1/2 bi bilo P2.

Uzročno-posljedična veza izražava se i glagolima koji su u konverznom odnosu, a koji imaju isti agens:

Uči i položićeš.

Štedi i imaćeš.

Dakle, kako dalje navodi Vasić, te strukture u semantičkome smislu odgovaraju sljedećim kondicionalno- posljedičnim klauzama:

Ako budeš učio /Ako naučiš, položićeš

Ako budeš štedjeo /Ako uštediš, imaćeš,

a prisutne su i s glagolima govorenja i komunikativnih aktivnosti kod kojih se agensi razlikuju:

Pitaj i reći će ti.

Zamoli je i daće ti.

Drugačije rečeno:

Ako pitaš/Ako budeš pitao, reći će ti.

Ako je zamoliš/Ako je budeš zamolio, daće ti.

Navedeni primjeri ukazuju na nužnu uzročno-posljedičnu vezu.

I u francuskome jeziku hipotetičke strukture svojom semantikom i tipom logičkih veza pripadaju kategoriji kauzativnosti, i mogu pripadati trima potkategorijama kauzativnosti koje razvija (Charaudeau, 1992).

Šarodo razlikuje sljedeće logičko-lingvističke kategorije: „[...] ’Conjonction’, ’Disjonction’, ’Restriction’, ’Opposition’ et la ’Causalité’ [...]“. Kategorija kauzativnosti ima tri potkategorije i to: „[...] ’Implication’, ’Explication’ et ’Hypothèse’ [...]“ (497).³ Kod kauzativnosti riječ je o eksplicitnoj logičkoj vezi koja se uspostavlja između dva iskaza, na primjer A1 i A2, od kojih A1 uslovljava i dovodi do ostvarenje A2.

Šarodo predstavlja odnos kauzativnosti na sljedeći način:

$A1 \rightarrow A2$

Prema njemu, odnos kauzativnosti nastaje kao rezultat kombinacije:

A. „logičkog uslova“ (*la condition logique*) odnosno tipa veze koji postoji između dva iskaza i

B. „perspektive iz koje se sagledava istinitost iskaza“ (*portée de la valeur de la vérité*).

2. Hipotetičke strukture i kauzativnost u francuskome jeziku

A. *Logički uslov* ili tip veze između iskaza A1 i A2 može biti :

a. *moгуć (possible)*, što znači da je iskaz A2 jedna od više mogućnosti koje proističu iz A1.

Qu'est-ce que tu fais dimanche? – Je ne sais pas encore.

(Šta radiš u neđelju? – Još uvijek ne znam.)

S'il fait beau (A1), j'irai peut-être au parc Montsouris (A2) (Charaudeau, 792).

(Ako bude lijepo vrijeme (A1), možda ću ići u park Monsuri (A2)).

b. *vjerovatan (probable)*, A2 je zaključak koji se nameće u zavisnosti od datih okolnosti koje umanjuju ili uvećavaju vjerovatnoću pojave iskaza A2, kao i njegova varijanta;

Il y a 80% de chances pour que la cause de cette maladie (A1) soit un virus (A2) (Charaudeau, 792).

(Postoji 80 % šansi da je uzročnik te bolesti (A1) neki virus (A2)).

³ Implikacija, Eksplikativna kauzativnost i Hipotetička kauzativnost.

c. *vjerodostojan (plausabilité)*, *đe je riječ o kvalitativnoj procjeni vjerovatnoće iskaza A2 do koje se dolazi na osnovu iskustva;*

S'il n'a pas voulu nous accabler (A1) c'est sans doute qu'il espère tirer quelque partie de la situation dans laquelle nous sommes (A2) (Charaudeau, 792).

(To što nije želio da nas optereti (A1), to je bez sumnje zato što želi da iskoristi situaciju u kojoj smo se zatekli (A2)).

d. *pretpostavka ili nagađanje (présomption)*, A2 se nameće kao zaključak, osim u slučaju kad je takav zaključak nemoguć zbog drugih okolnosti.

À moins qu'on m'apporte la preuve du contraire, je dirai, pour l'instant, que c'est lui (A1) le responsable de l'accident (A2) (Charaudeau, 792).

(Sve dok mi ne dokažu suprotno, za mene je on (A1) odgovoran za tu nesreću (A2)).

e. *obavezan (obligatoire)*, koji znači da je iskaz A2 neizbježen zaključak iskaza A1, ali treba reći da postoji semantička razlika u intenzitetu, tako da razlikujemo:

f. *potreban (nécessaire)*, dakle, A2 je jedan od mogućih zaključaka iskaza A1 – ali obavezan.

Si tu veux rentrer dans cette boîte (A1), il faut payer 150 francs (A2) (mais il peut y avoir d'autres conditions) (Charaudeau, 793).

(Ako želiš da uđeš u tu diskoteku (A1), treba da platiš 150 franaka (A2) (ali možda postoje i neki drugi uslovi)).

g. *neminovan (inéluçtable)*, A2 je zaključak koji se nameće u odnosu na A1, i njegovo negiranje dovelo bi do negiranja iskaza A1, ali isto tako iskaz A1 nije jedini koji može imati takvu vezu u odnosu na iskaz A2.

Tout ce que vous trouverez dans cette pièce (A1) est bon à jeter aux ordures (A2) (mais il se peut que d'autres choses, dans d'autres pièces, soient également bonnes à jeter aux ordures) (Charaudeau, 793).

(Sve što nađete u toj prostoriji (A1) biće za bacanje u smeće (A2) (ali postoji mogućnost da se i u drugim prostorijama nalaze stvari za bacanje)).

h. *jedino moguć (exclusif)*, A2 je jedino mogući zaključak u odnosu na iskaz A1, i njegovo opovrgavanje dovelo bi do opovrgavanja A1. Štoviše, samo A1 može da ima takvu vezu sa A2.

Il n'y a que Maille (A1) qui m'aïlle (A2) (et rien d'autre) (Charaudeau, 793). (Jedino to ... (A1) mi odgovara (A2) (i ništa drugo)).

B. *Perspektiva sagledavanja istinitosti iskaza (portée de la valeur de la vérité)*
A1→A2 može biti:

a. *generalizirajuća* (*visée généralisante*) kad se $A1 \rightarrow A2$ odnosi na veliki broj slučajeva koji se često ponavljaju.

Može se kombinovati sa:

- *potrebnim* (*nécessaire*) *logičkim uslovom* kao i sa
Si on boit, on élimine (chaque fois, toutes les fois qu'on boit...) (Charaudeau, 793).
(*Ako pijemo, oslobađamo se (svaki put kada pijemo...)*).
- *mogućim* (*possible*) uslovom ukoliko je generalizovanje slabije.
Quand on se trouve dans une telle situation, il y a de fortes chances – mais de fortes chances seulement – pour qu'on vienne vous solliciter (Charaudeau, 793).
(*Kada se nađemo u sličnoj situaciji, velike su šanse – ali zaista velike šanse – da nas neko pozove*).

b. *pojedinačna* (*visée particularisante*) $A1 \rightarrow A2$ može se odnositi se na jedan pojedinačni slučaj koji se ostvaruje u nekim specifičnim okolnostima.

Quand je suis allé chez lui j'ai trouvé la porte close.

(*Kada sam došao kod njega, našao sam zatvorena vrata*).

c. *hipotetička perspektiva* (*visée hypothétique*) koja se odnosi na neki pretpostavljeni slučaj, kod koje $A1 \rightarrow A2$ zavisi od stepena ostvarivosti koja se pripisuje iskazu $A1$. Dakle, $A1$ postoji kao pretpostavka, koja može odražavati:

- *potreban* (*nécessaire*) uslov
À supposer qu'il vienne, je peux t'assurer qu'il ne te ferait aucune proposition (Charaudeau, 793).
(*Pod pretpostavkom da će doći, uvjeravam te da ti neće ništa predlagati*).
- *mogući* (*possible*) tip veze odnosno logički uslov
S'il venait il serait possible qu'il te fasse une proposition (Charaudeau, 793).
(*Ako dođe, moguće je da će ti predložiti nešto*).

Na osnovu prethodnog, Šarodo zaključuje da postoje tri potkategorije kauzativnosti:

1. *Implikacija* (kauzativnost kojom se generalizuje) – *les relations de Causalité à visée généralisante*.
2. *Eksplikativna kauzativnost* (kauzativnost koja se odnosi na pojedinačni slučaj) – *les relations de Causalité à visée particularisante*.
3. *Hipoteza* (kauzativnost koja se odnosi na hipotezu) – *les relations de Causalité à visée hypothétique*.

2.1. Implikacija

Ukazuje na nužnu povezanost dva iskaza, đe istinitost ili ostvarivost drugoga logički proističe iz istinitosti, odnosno ostvarivosti prvoga iskaza. To je kauzativnost kojom se generalizuje, i generalno obuhvata oba iskaza.

Mi ćemo se ovđe osvrnuti na jedan tip kauzativnosti koji se naziva kondicionalna ili uslovna implikacija (*l'implication conditionnelle*).

Na logičkome planu, tip veze ukazuje da prvi iskaz A1 sadrži potreban uslov (*nécessaire*) za ispunjenje iskaza A2. Logičko-semantička veza izgleda ovako:

Ako je A1, tada je A2.

Ukoliko bismo prvi stavili u negaciju i drugi bi morao da bude negativan.

Si on s'acharne dans la vie, on réussit.

(Ako budemo uporni, uspjećemo u životu).

S'il mange, il grossit. (Ako bude jeo, udebljaće se).

La plupart des grammaires traitent de 'la condition' et de 'l'hypothèse' ensemble. En fait, il s'agit de catégories différentes. Dans 'l'hypothèse', le si a une valeur d'éventualité, dans 'l'implication conditionnelle', le si a une valeur de répétition. (Charaudeau, 532, 559)⁴

Ako je A1, tada je A2, možemo i izokrenuti tako da dobijamo:

Si A2, alors (c'est que) A1.

Na primjer, umjesto:

Si on s'acharne (A1), alors on réussit (A2), (Ako budemo uporni, znači da ćemo uspjeti u životu)

reći:

Si on réussit (A2), alors (c'est) on s'acharne (A1) (Charaudeau 535).

(Ako (to što) smo uspješni (A2), dakle (znači) da smo uporni (A1)).

Prethodno dovodi do promjene vrste veze između iskaza odnosno do promjene logičkog uslova koji iz potrebnog (*nécessaire*) prelazi u jedino mogući (*exclusif*).

U prvome slučaju prisutan je jedan od mogućih uslova da bi neko uspio, dok kod drugog slučaja izgleda kao da je *l'acharnement* (upornost) isključiv i jedini uslov koji treba ispuniti da bi se uspjelo.

⁴ Uslov i Hipoteza se najčešće poistovjećuju u gramatikama. Međutim, riječ je o različitim kategorijama. Kod Hipoteze veznik *si* ima značenje eventualnosti, mogućnosti, dok kod Uslovne implikacije, *si* ima značenje ponavljanja.

2.2. Eksplikativna kauzativnost

Jedan od tipova eksplikativne kauzativnosti je: kondicionalna eksplikacija (*l'explication conditionnelle*) (Charaudeau, 538).

Kao i implikacija, i taj tip kauzativnosti ukazuje na to da postojanje iskaza A1 uslovljava postojanje iskaza A2, ali za razliku od nje, odnosi se na pojedinačni slučaj. Eksplikativnom kauzativnošću stavlja se u prvi plan ili jedan ili drugi iskaz, i upravo pomoću njega pojašnjava se drugi iskaz.

Logički uslov ili tip veze između dva iskaza može biti:

- a. *moгуć (possible)* i često na semantičkome planu zvuči kao sugestija:
S'il fait beau dimanche, nous pourrions aller au zoo.
(*Ako u nedjelju bude lijepo vrijeme, mogli bismo ići u zoološki vrt*).
- b. *potreban (nécessaire)* koji zvuči kao iskazivanje neke dozvole:
Si tu fais ton devoir tout de suite, tu pourras aller au cinéma.
(*Ako odmah uradiš domaći, moći ćeš da ideš u bioskop*).
- c. *jedino moguć (exclusif)* koji na semantičkom planu ostvaruje efekat apsolutne autoritativnosti ili prijetnje:
Tu n'iras au cinéma que si tu as fini ton travail.
(*Jedino pod uslovom da (samo ako) uradiš domaći, ići ćeš u bioskop*).

2.3. Hipoteza ili hipotetička kauzativnost

Hipoteza pripada kategoriji kauzativnosti, a na semantičko-logičkom planu iskazuje uzročno-posljedični odnos između dva iskaza, đe realizacija drugoga iskaza, A2, zavisi od uspostavljanja prvoga, A1. Dakle A1 dovodi do ostvarenje A2.

Što se tiče kriterijuma istinitosti, ona ukazuje na pojedinačno, kao i kod prethodnoga tipa kauzativnosti.

Ovaj tip ima još jedno svojstvo. Naime, osnovni iskaz A1 doveden je u sumnju i predstavljen je kao da se ne može aktualizovati. Zbog te činjenice, ne možemo je poistovjetiti s implikacijom.

Upravo zbog toga, kod hipoteze, u građenju iskaza A1 učestvuju imperfekat i pluskvamperfekat, dok se iskaz A2 gradi pomoću kondicionala (hipotetičkog futura), što ukazuje na to da njihov odnos nije aktuelizovan.

Si j'avais su qu'il viendrait, j'aurais mis les petits plats dans les grands (je n'ai pas su qu'il viendrait, je n'ai pas mis les petits plats dans les grands) (Charaudeau, 546).

(*Da sam znala da će doći, stavila bih male tanjire na velike (nijesam znala da će doći, nijesam stavila male tanjire na velike)*).

Za razliku od hipoteze, kod implikacije, osnovni iskaz, A1 ne dovodi se u sumnju, on može biti trenutno van snage, ali se u svakom trenutku može aktualizovati čime se aktualizuje i drugi iskaz, A2.

Implikacija u iskazu A1 ima prezent indikativa, dok se iskaz A2 gradi pomoću prezenta ili futura indikativa, odnosno pomoću vremena koja omogućavaju aktualizaciju.

Si l'on boit beaucoup au cours d'un repas, alors le taux d'alcoolémie augmente. (C'est vérifié, et vous pouvez le vérifier) (Charaudeau, 546). (Ukoliko se pije mnogo za vrijeme obroka, dakle nivo alkohola u krvi raste. (Provjereno je, a i vi možete provjeriti).

Hipoteza ima i svoju temporalnu perspektivu sagledavanja neaktuelnosti iskaza koja se može odnositi na:

- a. *sadašnjost* de je A1 u imperfektu, dok je A2 u kondicionalu
Si je savais (actuellement) ce qu'il en pense, je pourrais agir en conséquence.
(Da znam (sad) šta on misli, mogao bih nešto da preduzmem.
- b. *budućnost* de je A1 u imperfektu, dok je A2 u kondicionalu
Si le ciel tombait (un jour), il nous révélerait bien des choses.
(Kada bi se nebo obrušilo (jednog dana), mnogo toga bi nam se razjasnilo).
- c. *prošlost* de je A1 je u pluskvamperfektu, dok je A2 u kondicionalu perfekta:
Si j'avais su (à l'époque), je ne me serais pas lancé dans cette voie (Charaudeau, 547).
(Da sam (tada) to znao, ne bih se time bavio).

3. Prevođenje takozvanog kondicionalno-kauzalnog kompleksa s francuskoga na crnogorski jezik

U francuskome jeziku, kao što smo videli, uočavamo i drugačije mogućnosti izražavanja uslova, pored standardnoga modela kondicionalnih klauza tipa *Ako p, onda q* odnosno *onda q, ako p*. Vera Vasić (2000) ukazuje na još jedan tip kondicionalne strukture koji naziva *kondicionalno-kauzalnim kompleksom*, a čija se struktura može predstaviti na sledeći način: *ako p, onda q (zato što z)*, odnosno *(zato što z) onda q, ako p*.

I u francuskome jeziku u upotrebi je slična konstrukcija koja bi mogla da se uklopi u model:

si p, q (c'est parce que, cela veut dire que) i (c'est parce que) q, si p.

Na osnovu sljedeće šeme kondicionalno-kauzalnog kompleksa u srpskome jeziku koju razvija Vasić, mi izvodimo primjer ekvivalentnoga kompleksa u francuskome jeziku:

a. Kondicionalna klauza +

Sup. kl. to jest glavna klauza: to je +

Kauzalna klauza (zato što + Predikat).

Ako je mogao to da uradi, to je zato što je beščastan.

S'il a pu faire cela, c'est (parce) qu'il est malhonnête.

b. Kond. klauza +

Sup.kl. (glavna klauza) (to znači) +

Kompl. kl. : (da + Predikat).

Ako je mogao to da uradi, to znači da je beščastan.

S'il a pu faire une chose pareille, cela veut dire/ cela signifie /c'est le signe qu'il est malhonnête.

U primjerima koji slijede moći ćemo da pratimo analogne strukture u francuskome jeziku kao i neke promjene i varijante do kojih može doći prilikom prevođenja s francuskoga na crnogorski jezik.

Primjer 1. *Je pensais tout à l'heure que si je n'avais pas eu le plaisir la première fois que j'avais entendu Berma, c'est que, comme jadis quand je retrouvais Gilberte aux Champs-Élysées, je venais à elle avec trop grand désir*. (PROUST, *Le côté de Guermantes*, 53)

Malopre sam pomislio da zato nisam uživao kad sam prvi put gledao Bermu što sam joj, kao i nekada Žilberti kad sam se s njom viđao na Jelisejskim poljima, prišao sa suviše velikom željom. (PRUST, *Oko Germantovih I*, 51, prev. Živojinović)

Kao što smo primijetili, u prevodu kondicionalno-kauzalne konstrukcije prevodilac je umjesto kondicionalne klauze sve preveo kauzalnom klauzom.

Prijedlog mogućeg prevoda koji bi sačuvao tu konstrukciju i doprinio jasnoći rečenice mogao bi da glasi:

Pomislih maloprije, ako nisam uživao kad sam prvi put gledao Bermu, to je zato što sam joj, kao i nekada Žilberti kad sam se s njom viđao na Jelisejskim poljima, prišao sa suviše velikom željom.

Primjer 2. *Si ce n'est pas la première fois que l'opération est essayée, et si pour la même opération nous voyons apparaître un autre corps, ce peut être le signe que les précédents ont été anéantis ou fort endommagés par ladite opération, qu'ils ne sont plus en état de la mener à bien*. (PROUST, *Le côté de Guermantes*, 114)

Ako se s tom operacijom nije sad prvi put pokušalo i ako vidimo da se u istoj operaciji sad pojavljuje neka druga jedinica, to može biti znak da

su prethodne bile uništene ili da su pretrpele veoma velike gubitke u toj operaciji, da više nisu u stanju da je izvedu. (PRUST, *Oko Germantovih I*, 113)

U Primjeru 2. zadržana je u prevodu kondicionalno-kauzalna konstrukcija, ali uočavamo da je umjesto glagola značiti koji je bio predmetom prethodne analize, moguće upotrijebiti i kopulativni izraz : *...to može biti znak da...*, koji takođe uvodi komplementnu klauzu.

Primjer 3. Si je vous ai raconté ces détails sur l'astéroïde B612 et si je vous ai confié son numéro c'est à cause des grandes personnes. (EXUPERY, *Le Petit Prince*, 23)

Ispričao sam vam ove pojedinosti o asteroidu B612 i poverio sam vam njegov broj, samo zbog odraslih osoba. (Egziperi, *Mali Princ*, 25)

U Primjeru 3. u prevodu francuskoga kondicionalno-kauzalnog kompleksa dolazi do potpune transformacije rečenice i gubljenja kondicionalnih odlika rečenice koje preuzima uzročna zavisno-složena konstrukcija, izostavljeno je : *...ako.. i ...to je zato što...*, a umjesto njega imamo uzročni veznik i skraćivanje rečenice sa: *zbog + imenica*.

Evo jedne moguće varijante prevoda u kojoj bismo zadržali subjekat *to* i kopulu koja uvodi uzrok u vidu imenice:

Ako sam vam i ispričao ove pojedinosti o asteroidu B612 i ako sam vam povjerio njegov broj, to je zbog odraslih osoba.

Primjer 4. Si tu réussis à bien te juger, c'est que tu es un véritable sage. (EXUPERY, *Le Petit Prince*, 45)

Ako uspeš sebi dobro suditi znači da si pravi mudrac. (Egziperi, *Mali Princ*, 60)

U Primjeru 4. imamo kopulativni glagol *značiti* i komplementnu klauzu. Subjekt *to* (*znači*) izostavljen je u prevodu što je u duhu našeg jezika, podrazumijeva se. Očigledno je da može doći do potpune ekvivalentnosti u francuskome i crnogorskome, odnosno srpskome jeziku.

Primjer 5. [...] non, si je n'ai rien dit de négatif au chef de cabinet, ni rien refusé concernant la rédaction d'un discours officiel à l'occasion de la mort de M., c'est uniquement parce que je ne savais pas, j'ignorais totalement que M. n'était pas mort. (VIEL, *Oraison funèbre*)

[...] ne, ako nisam rekao ništa negativno šefu kabineta, niti išta odbio u vezi sa sastavljanjem zvaničnog govora povodom smrti M., to je samo zato što nisam bio obaviješten, samo zato što nisam znao, što nisam imao pojma da M. i nije umro. (Vjel, *Posmrtni govor*)

I u ovome slučaju, kod Primjera 5. prilikom prevoda potpuno je sačuvana podudarnost kondicionalno-kauzalnog kompleksa iz francuskoga jezika.

U posmatranim strukturama, *kauzalna klauza* je u funkciji predikativa i nalazi se uz kopulativni glagol *jesam/bit*i (*to je zbog toga što, to je zato što*), odnosno francuski glagol kopula *être* (*c'est à cause de, c'est parce que*), ili s *komplementnom predikativnom klauzom* uz kopulativni glagol *značiti* (*to može biti znak da*), odnosno na francuskome jeziku izraz *vouloir dire* (*c'est que, cela peut être le signe que*), a prepozicionalna anafora *to* odnosno *ce* ili *cela*, vrši funkciju sintaksičkoga subjekta.

Razlika u odnosu na standardni model kondicionalnih struktura je da upravo anafora *to* odnosno *ce, cela*, onemogućava inverziju protaze i apodoze. Ukoliko bismo željeli da izvršimo inverziju, neizostavno bi se morala preformulisati rečenica pri čemu bi se izgubili kondicionalni veznici: *ako*, odnosno *si*.

Kako objašnjava Vasić (2000), takav model je višestruko obilježen: obavezan član apodoze je deiktika jedinica *to* u funkciji subjekta, predikat je kopulativan (*jesam/bit*i, *značiti*) sa subordiniranom klauzom u funkciji predikata. Apodoza je dvostruko superordinirana kondicionalnoj i kauzalnoj, odnosno kondicionalnoj i komplementnoj klauzi, zato što dolazi do releksikalizacije predikata. Između subordiniranih klauza uspostavlja se kauzalno-konsekutivni odnos, dok su obje semantički nezavisne u odnosu na apodozu. Uloga kauzalne klauze je da obrazloži uslove iz protaze koji će dovesti do ostvarenja apodoze. Uloga komplementne klauze je da izrekne zaključak i obrazloži uslov i predikat iz protaze kao i da obrazloži indirektni uzrok protaze. Osnovna razlika u odnosu na standardni model je u činjenici da se kondicionalna struktura sa kauzalno-konsekutivnim hipotetičkim odnosom između protaze i apodoze na semantičkome planu doživljava kao nefaktivna ili neaktualizirana, dok se kod kondicionalno-kauzalne konstrukcije između protaze i apodoze uspostavlja kauzalno-konsekutivni nehipotetički odnos u zavisnosti od leksičko-semantičkoga okruženja, što otvara mogućnost da obje radnje mogu biti faktivne.

Osnovne sematičko-pragmatičke karakteristike struktura o kojima je bilo riječi jeste da govornik može pomoću kauzalne i komplementne klauze da obrazloži svoju pretpostavku u odnosu na kondicionalnu klauzu, ili da pomoću kondicionalne klauze uslovi ili ograniči svoju tvrdnju u odnosu na prethodne dvije.

Na kraju dodajmo da hipotetička klauza uvedena veznikom *si* uspostavlja kategorije govornika, mjesta i vremena i daje mogućnost govornom licu da uspostavi odnos prema svijetu koji ga okružuje.

Bibliografija

- Čirgić, Adnan, Ivo Pranković i Josip Silić. *Gramatika crnogorskoga jezika*. Podgorica: Pobjeda AD, 2010. Print.
- Charaudeau, Patrick. *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris : Hachette Education, 1992. Print.
- Chevalier, Jean-Claude et al. *Grammaire du français contemporain*. Paris : Larousse. 2002. Print.
- Dubois, Jacques and René Lagane. *La nouvelle grammaire du français*. Paris : Larousse, 1993. Print.
- Grevisse, Maurice, refondue par André Goosse. *Le bon usage, grammaire française*. Paris: Duculot, 2006. Print.
- Papić, Marko. *Gramatika francuskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1984. Print.
- Riegel, Martin, et al. *Grammaire méthodique du français*. Paris: Quadrige/PUF, 2004. Print.
- Vasić, Vera. „Kondicionalne klauze sa nekonsekutivnom apodozom.“ *Južnoslovenski filolog* LVI/1-2 (2000) : 177–185. Print.
- KORPUS:
- Proust, Marcel. *Le Côté De Guermantes*. Paris : Gallimard. Print.
- Prust, Marsel. *U traganju za iščezlim vremenom III*, knjiga šesta. Oko Germantovih I i II. Novi Sad, Beograd : Matica srpska, Nolit, Narodna knjiga, 1987. (Preveo s francuskog Živojin Živojinović). Print.
- Saint-Exupéry, Antoine De. *Le Petit Prince*. Paris : Collection Folio, 1999. Print.
- Sent-Egziperi, Antoan De. *Mali Princ*. Beograd : MIBA, 2000. Alnari print.
- Viel, Tanguy. *Oraison funèbre*. 1999.
- Vjel, Tangi. Posmrtni govor. Podgorica : *Nouvelles*, Atelier de traduction 31 juillet / 3 août 2003, Centre culturel – *Ars*, 2003. Print.

Sonja ŠPADIJER

**THE CATEGORY OF CAUSATIVITY AND HYPOTHETICAL
CLAUSES INTRODUCED BY *SI* IN THE FRENCH LANGUAGE**

The paper aims to study the category of causativity (la catégorie de la causalité) in the French language, within the hypothetical clauses introduced by *si* (conj.). The research is intended for teachers and students of the French language, as the author attempts to present results of contemporary research in the field. As Patrick Charaudeau points out, there are different approaches to the study of languages, one of which is a semantic approach to grammar, which is characterized by a dominant logical-linguistic system. The basis of this system is the concept of logical operations that refers to connecting two statements whose existence is inter-dependant. It should be noted that the relationship established between the two statements is not a formal one, but conceptual, and is the result of mind operations and hence the name - logical. The author also addresses the problem of translating conditional-causal structures from French into Montenegrin and Serbian.

Key words: *hypothetical clauses in French, the category of causativity, conditional- causative structures*